Dana M. Harris, *Hebrews* (*Exegetical Guide to the Greek New Testament*), (ed.) Andreas J. Köstenberger, Robert W. Yarbrough, B&H Academic, Nashville, Tennessee, 2019, XLII + 452 p.

Ierod. FILOTHEI VÎLCU
(drd. în cadrul Şcolii de Studii Avansate a Academiei Române,
Institutul de Studii Sud-Est Europene)

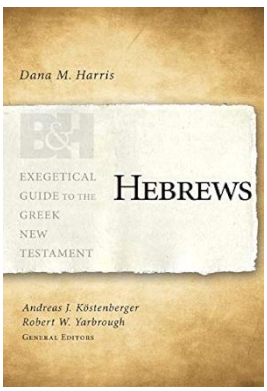

Fiecare dintre volumele colecţiei *Exegetical Guide to the Greek New Testament* îşi propune să ofere cititorilor, pe lângă toate informaţiile necesare în vederea înţelegerii textului grec, atât propuneri de dezvoltări omiletice pornind de la pildele evanghelice sau marile teme din *Epistole*, cât şi sugestii bibliografice în vederea aprofundării anumitor teme sau episoade biblice. La fel ca celelalte volume publicate, ghidul exegetic la *Epistola către Evrei*, semnat de profesoara de Noul Testament Dana M. Harris, se deschide cu o scurtă introducere care tratează elemente de isagogie (autor, data scrierii, destinatari etc), un plan concis al *Epistolei* şi o listă de comentarii recomandate ca lecturi paralele. Partea principală a volumului e constituită de exegeza fiecărui paragraf al textului, pentru ca în încheiere să găsim un plan exegetic *in extenso* al *Epistolei*.

Dincolo de analiza gramaticală în original a fiecărui verset din *Epistolă*, în urma exegezei verset cu verset a textului grecesc se degajă o serie de observaţii şi concluzii de ordin filologic şi teologic, de multe ori surprinzătoare şi cu deschideri spre o tâlcuire duhovnicească.

Autoarea comentariului observă că, în vreme ce restul epistolelor pauline se concentrează pe Învierea Domnului, *Epistola către Evrei* accentuează momentul Înălţării. De asemenea, faţă de celelalte *Epistole*, care subliniază raportul creştinilor cu prescripţiile Legii şi actuala lor validitate, *Evrei* se focalizează mai degrabă pe semnificaţia cultică şi arhierească a jertfei lui Iisus. Aceste accente diferite nu sunt contradictorii, ci dimpotrivă, complementare.

Folosirea Vechiului Testament în *Epistolă*, inclusiv verbele care fac referire la el, arată că, pentru autor, cuvântul lui Dumnezeu din Scripturi este grăitor şi în prezent.

Versetele introductive (1-4) sunt cheia înţelegerii întregii *Epistole*, marile teme tratate în cursul ei fiind anticipate în *exordium*. Vechea rânduială şi ordine a lucrurilor din Vechiul Testament este asociată cu multiplicitatea şi cu repetiţia, în vreme ce noua aşezare a Noului Legământ e asociată cu Singurul şi Unicul Fiu al lui Dumnezeu. Contrastul dintre cele două tipuri de

revelaţie (multiplicitate *versus* singlaritate) reprezintă cheia hermeneutică principală a *Epistolei* şi indică faptul că revelaţia anterioară a lui Iahwe poate fi pe deplin înţeleasă doar în Iisus Hristos (p. 14).

Modul semitic de gândire al Apostolului, care abordează un anumit subiect în spirală, prin cercuri concentrice, este vizibil încă din versetele 1-3. Aici, cele şapte afirmaţii hristologice anticipează cele şapte pasaje vechitestamentare citate în versetele 5-14, acestea din urmă având rolul de a explicita sintagmele condensate din vv. 1-3 (p. 14).

Pornind de la exegeza în detaliu a textului grec, exegeta americană subliniază şi anumite aspecte stilistice ale *Epistolei,* invizibile în orice traducere. Astfel, seria de aliteraţii pornind de la litera π (πολυμερῶς πολυτρόπως, πάλαι, πατράσιν, προφήταις) vădesc calităţile retorice ale autorului (p. 13) şi produce o muzicalitate la care cu siguranţă auditorii de odinioară ai lecturilor liturgice ale *Epistolei* nu rămâneau insensibili.

Cercetarea textului în literalitatea lui dezvăluie adeseori înţelesuri uimitoare ale textului, cum este şi cazul versetelor 3 şi 4 din primul capitol. Dispunerea anumitor termeni cheie sub formă de chiasm (κεκληρονόμηκεν - κληρονόμον, ἐποίησεν - ποιησάμενος) direcţionează cititorul spre înţelegerea faptului că Cel prin care a fost făcută lumea este Acelaşi cu Cel care a săvârşit curăţirea de păcate prin jertfa Sa (pp. 15-16). Astfel, construcţia literară a versetelor, face să transpară genialitatea divino-umană a textului inspirat al *Epistolei*.

Pentru a evidenţia anumite sensuri pe care autorul s-ar putea să le fi avut în vedere, Dana Harris foloseşte şi texte din literatura rabinică, precum *Viaţa lui Adam şi a Evei*, dar şi manuscrise de la Qumran ori literatura iudaică din epoca celui de-al doilea Templu (p. 25 ş.a.).

Sfântul Pavel stabileşte o traiectorie tipologică în interiorul Vechiului Testament care ţinteşte dincolo de el, spre împlinirea lui Hristos. Una dintre cele mai importante afirmații hristologice ale *Epistolei către Evrei* este de fapt folosirea unei citări din *Psalmi* (109, 1) cu referire la Hristos: „Zis-a Domnul Domnului meu, şezi de-a dreapta Mea, până ce-i voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale.” Mesianitatea clară a citatului este tâlcuită de autorul biblic prin simpla ei aplicare la Hristos (pp. 32-33).

De-a lungul întregii *Epistole* avem parte, practic, de o exegeză a Vechiului Testament printr-o inspirată alăturare de citate care se completează unul pe altul într-un *crescendo* al densităţii teologice a ideilor. *Epistola* trece, în capitolul 2, de exemplu, de la prezentarea Fiului slăvit (v. 1) la necesitatea întrupării şi pătimirii Lui pentru a mântui poporul lui Dumnezeu (v. 2). Versetul 10 reprezintă tranziţia de la citarea *Psalmului* 8, 5-7 la lămurirea acestuia în lumina întrupării şi pătimirii lui Iisus - pătimire care Îl califică în mod unic drept Mare Preot (p. 53).

După cum pretinde orice exegeză care are la bază textul original, şi Dana Harris prezintă, acolo unde este cazul, posibilitatea de a interpreta textul în mai multe direcţii, în funcţie de cum înţelegem sintaxa anumitor versete.